

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	11
I. Marele Război 1914-1918, pe când nu se știa că va fi Primul Război Mondial.....	15
A. Un război inevitabil	15
1. O lume dominată de Europa.....	15
2. Tensiuni și confruntări coloniale	17
3. Alsacia și Lorena, subiect de revanșă.....	19
4. Europa împărțită în două blocuri rivale	20
5. Criza din Balcani.....	22
B. De la incidentul din Balcani la războiul mondial și total.....	24
1. O escaladă rapidă.....	24
2. Frontul de vest	26
3. Frontul de Est	30
4. Războiul naval	32
5. Spre un război mondial și total.....	34
6. Economia de război și primul război industrial	36
7. Sfârșitul Marelui Război, sfârșitul unei lumi.....	42
C. O nouă ordine mondială.....	46
1. Tratatul de la Versailles și noua ordine internațională	46
2. O nouă hartă politică și geopolitică.....	53
3. Apocalipticul bilanț al Marelui Război.....	57
a. Pe plan demografic.....	57
b. Pe plan economic și social.....	60
c. Pe plan politic și geopolitic	64
D. Rolul Marelui Război în dezvoltarea capitalismului.....	66
1. Dimensiunea economică a Primului Război Mondial	66
a. Intervenția statului.....	66
b. Finanțarea războiului și a economiei de război	69
c. O cronologie a războiului economic	70
2. Motivația economică a Marelui Război	71
a. Războiul ca mijloc în slujba unui scop superior	71
b. Reichul german și MittelEuropa	72
c. Franta, Anglia, SUA și liberul schimb discriminatoriu.....	73
3. Răscruce de structură, schimbare de sistem	75
a. Organizarea și reorganizarea producției.....	75
b. Moneda și prețurile.....	78
c. Măsuri și structuri financiare	80
d. Schimburile comerciale și transportul internațional.....	82
4. Debut contradictoriu al noii economii mondiale.....	83
a. Despăgubirile de război, iluzii și deziluzii.....	83
b. Germania și hiperinflația	86

c. Anglia alege deflația.....	87
d. SUA: rigidități și prosperitate	89
e. Franta, mare păgubită a războiului, mare câștigătoare a păcii.....	91
f. Marele război și mutațiile în ierarhia mondială a puterii economice	95
II. Comunismul, un nou sistem de putere politico-economică	103
A. De la Imperiul țarist la URSS: primatul politicului asupra economicului	103
1. Rusia înainte de 1917; sfârșitul țarismului	103
a. Originile intelectuale ale bolșevismului.....	103
b. Viața politică prerevoluționară (1900-1914)	108
c. Revoluția din 1905; flux și reflux revoluționar.....	112
d. În drum spre Marea Revoluție	116
2. Evoluția economică și socială a Rusiei între „marile reforme” și Marea revoluție	119
a. Marile reforme și problema țărănimii	119
b. Industrializarea Rusiei și formarea proletariatului.....	126
c. Cultura, învățământul și arta	129
3. Revoluția din 1917	133
a. Rusia și Marele Război.....	133
b. Revoluția din februarie.....	138
c. Lenin și Revoluția din octombrie.....	146
d. Organizarea noului regim și a puterii sovietice.....	150
e. Războiul civil și invazia străină.....	156
B. Economia colectivist-socialistă de la Marx și Engels la Lenin și Stalin	164
1. Comunismul de război; formarea proprietății collectiviste.....	164
a. Comunismul de război.....	164
b. Situația catastrofală a economiei (1917-1922)	168
c. Răscoala din Kronstadt.....	173
2. Noua politică economică - N.E.P.....	175
a. Un pas înapoi, doi pași înainte	175
b. Un capitalism de stat sau construirea comunismului cu mâinile burghezilor	182
c. Rezultate, constrângeri și tensiuni.....	189
3. De la Lenin la Stalin, de la leninism la stalinism	195
a. Ascensiunea lui Stalin	195
b. „Lenin a murit, leninismul trăiește”	204
c. Lupta tovarășească pentru putere	211
d. Cântecele de lebedă al NEP și anul mării cotituri	220
C. Economia socialistă sovietică stalinistă	230
1. O aplicare conștientă și creatoare a marxismului	230
a. Marx și Engels despre proprietate și conducerea economiei.....	230
b. Aplicarea „conștientă” a marxismului în Uniunea Sovietică.....	233
c. Obiectivul final, societatea comunistă	237
d. Locul și importanța politicului în practica economică sovietică.....	241
2. Constituirea proprietății socialiste în economia sovietică	246
a. Teoria marxist-leninistă despre proprietate	246
b. De la teorie la practică; naționalizări după Revoluție.....	250
c. Denationalizări și capitalism de stat.....	253
d. Renationalizarea și socialismul de piață.....	255

3. Colectivizarea agriculturii.....	258
a. Marxism-leninismul despre socializarea mijloacelor de producție în agricultură.....	258
b. O colectivizare în masă și forțată.....	261
c. Foametea lui Stalin și dezastrul din Ucraina.....	265
d. Rezultatele și consecințele colectivizării.....	270
4. Politica stalinistă de industrializare.....	273
a. Teoria industrializării socialiste.....	273
b. Dezvoltarea planificată a industriei în primul cincinal.....	277
c. Continuarea industrializării în al doilea și al treilea plan cincinal.....	281
d. Întrecerea socialistă, stahanovismul și eroii muncii socialiste.....	285
III. Un mare război îl naște pe următorul.....	288
A. Policentrismul ordinii internaționale interbelice	288
1. Așa război, așa pace. O arhitectură geopolitică instabilă	288
2. Eternele rivalități și nostalgii	292
3. Interese divergente ale marilor aliați	295
a. America prosperității și oportunităților	295
b. Prosperitatea franceză și lacunele ei.....	300
c. Marea Britanie, ani grei de dezechilibre economice și sociale	305
4. Emergența viitoarelor puteri.....	310
a. Ani dificili și stabilitate precară în Republica germană	310
b. Criză economică, politică și socială în Italia. Drumul spre fascism.....	314
c. Imperialismul nipon și problemele economiei japoneze	319
d. China, la răscruce de drumuri	322
B. Fluctuațiile economiei interbelice și criza mondială.....	325
1. Marele ciclu economic 1920-1929.....	325
a. Dezvoltarea industrială și noua economie dominantă.....	325
b. Mutații în comerțul mondial	328
c. Criza de reconversie din 1920	331
d. Expansiunea 1922-1929.....	335
2. Criza din 1929 și Marea depresiune.....	338
a. Puseul speculativ și crahul din Wall-street	338
b. De la crahul bursier la criza generalizată a economiei americane.....	343
c. Internaționalizarea crizei americane și vehiculele ei	348
d. Marea depresiune mondială: cauze majore și mod de manifestare	353
3. Politici naționale diferite împotriva crizei și recesiunii	362
a. În SUA, Roosevelt aplică o politică de New-Deal.....	362
b. Politică de redresare economică în Regatul Unit.....	367
c. Politica economică anticriză a Franței.....	370
C. Destrămarea structurilor liberale ale sistemului monetar internațional	376
1. Revenirea postbelică la Gold exchange standard	376
a. Conferința de la Genova (1922) și revenirea la Gold Exchange Standard (G.E.S.)	376
b. Descentralizare și concurență pe piețele financiare internaționale	378
c. Revenirea Marii Britanii la Gold exchange standard.....	381
2. Conferința de la Londra, eșecul soluției multilaterale.....	384
3. Eșecul sistemului etalon aur	389
a. Un război monetar între Franța și Anglia.....	389

b. Abandonarea etalonului aur de către Marea Britanie	391
c. Consecințele eșecului sistemului Gold Exchange Standard	393
c1. Formarea zonei sterling	393
c2. Preferințele imperiale și acordurile comerciale.....	394
c3. Politica de împrumuturi legate	396
c4. Devalorizările concurente	397
c5. Controlul schimburilor	398
IV. De la război la criză, de la criză la război	400
A. Mișcări seismice în sistemul imperiilor coloniale	400
1. Colonizarea, între conservare și emancipare	400
a. Un război pentru reîmpărțirea lumii.....	400
b. Societatea Națiunilor și mandatele teritoriale	402
c. Scopul nobil versus critici și condamnări	405
2. Trezirea continentelor, originea decolonizării	409
a. Asiaticismul și reflexul de opoziție față de occident	409
b. Panarabismul islamic	411
c. Pan-africanismul	412
3. Imperiul colonial britanic și politica Regatului Unit	414
a. De la comerț la expansiune.....	414
b. Dominioanele, între colonialism și democrația britanică	418
c. Gandhi și naționalismul indian	421
d. Posesiunile britanice în Africa neagră	424
4. Imperiul colonial francez și politica Franței	426
a. O politică autoritară.....	426
b. În protectorate, dominație fără anexare (Tunisia, Maroc)	428
c. Indochina franceză sub protectorat.....	431
d. Algeria, o colonie emblematică și o relație specială franco-algeriană.....	433
5. Imperiul colonial olandez și politica lui „morală”	436
a. O politică olandeză	436
b. Naționalismul indonezian și specificitatea sa	439
c. De la panislamism la comunism naționalist.....	440
6. Situația în Orientul mijlociu (1914-1940)	442
a. Nașterea și dezvoltarea sionismului.....	442
b. Palestina în primul război mondial.....	446
c. Mișcările naționaliste în Palestina sub mandat britanic.....	449
d. Yishuv și instituțiile sale	451
e. Tensiunile arabo-evreiești și marea revoltă arabă (1936-1939)	453
B. Contestarea radicală a liberalismului economic	455
1. Reglementările publice extreme	455
a. O nouă mentalitate pe fond de criză și depresiune.....	455
b. Naționalismul economic	458
c. Intervenționismul de stat.....	460
d. Întărirea sectorului proprietății de stat.....	464
2. Contestarea radicală a teoriilor liberalismului economic.....	467
a. Creșterea economică, ciclurile și crizele ei	467
b. Marx și discipolii săi despre crizele capitalismului	474
c. O contestare largă și radicală a teoriilor capitalismului liberal	476
d. Joseph Schumpeter (1883-1950) și „distrugerea creatoare”	477

e. Explicația crizei la John Maynard Keynes (1883-1946)	479
3. Dirijismul economic în regimurile totalitare	480
a. Originile și caracteristicile dirijismului economic.....	480
b. Proiecte și programe economice de stat.....	486
c. Autarhie, planificare și sistem social populist.....	491
c.1. Centralizare, izolare, autosuficiență, autarhie	491
c.2. Planificarea, element organic al sistemului economic	494
c.3. Politici sociale populiste	497
d. Rezultatele economice și efectele regionale	499
C. Pași mari spre un nou mare război mondial	502
1. Comintern, exportator al revoluției bolșevice în Occident.....	502
a. Avântul revoluționar postbelic, sub influența revoluției bolșevice.....	502
b. Cominternul leninist în primul deceniu postbelic.....	505
c. Comintern sub teroarea stalinistă	513
d. Comintern, instrument de politică externă sovietică.....	517
d.1. Politica externă sovietică în anii 1920	517
d.2. Politica externă sovietică în anii 1930	520
d.3. O strategie Comintern, după bătaia vântului, în anii 1930	523
d.3.1. Fascism și social democrație	523
d.3.2. Strategia Fronturilor populare.....	526
d.3.3. Atac la marile democrații europene.....	527
d.3.4. Întoarcere la punctul de plecare.....	529
2. Cel de-al doilea război mondial a început în Spania.....	530
a. Un război civil atipic	530
b. Mână invizibilă a NKVD	535
b.1. De la indiferență la implicare activă.....	535
b.2. NKVD, ca la el acasă	538
b.3. În Brigăzile internaționale.....	540
b.4. În exil, în URSS	541
c. Războiul mondial a început în Spania.....	543
c.1. O intervenție conștient limitată.....	543
c.2. Schimbări istorice în tactica de război	545
c.3. Abandonul Marilor Puteri	547
3. 1939, anul marilor scânteii	548
a. În Extremul Orient, japonezii încep războiul.....	548
a.1. Militarismul japonez și „Asia Mare”	548
a.2. China lui Ciang-Kai-Shek	549
a.3. Agresiunea japoneză împotriva Chinei	551
b. Hitler și bătrâna Europă, pacifistă și defensivă	553
b.1. Remilitarizarea Renaniei.....	553
b.2. Integrarea Austriei în Germania (Anschluss)	554
b.3. Lașitatea de la München și ciopârțirea Cehoslovaciei.....	556
c. Stalin și Hitler, aliați de nevoie și din interes	560
c.1. Pactul Ribbentrop-Molotov, de neagresiune și împărțire a zonelor	560
c.2. Sfârtecarea Poloniei	564
c.3. Finlanda și țările baltice	566
d. Puterea economică și militară a principalilor actori mondiali	569
d.1. Despre putere și formele ei.....	569

d.2. Populația, PIB-ul și Venitul național al principalelor superputeri	571
d.3. Puterea industrială a marilor actori mondiali	574
d.4. Puterea militară și strategiile principalilor viitori beligeranți	579
d.4.a. În cursa înarmării, cu viteze diferite	579
d.4.b. Forțele armate, față în față	582
d.4.c. Strategia geopolitică și militară a marilor beligeranți	585

Bibliografie	597
---------------------------	------------

PREFAȚĂ

Lucrarea de față reprezintă al doilea volum din ciclul „Puterea economică în istoria lumii”, lansat în 2014, și conține o cercetare multidisciplinară - economică, geoistorică, geopolitică și juridică - asupra perioadei 1914-1939, un sfert de secol în care omenirea a cunoscut evoluții, tensiuni și conflicte de asemenea densitate și intensitate, încât au marcat definitiv istoria lumii, generând evenimente și prefaceri ale căror urmări și influențe dăinuie și astăzi.

În numai 25 de ani, omenirea a fost zdruncinată de cea mai sângeroasă și mai distrugătoare conflagrație pe care a cunoscut-o istoria de până atunci, iar economia mondială, cu ierarhiile puterii, răsturnate după „Marele Război”, a trecut prin experiența celei mai violente crize economice din întreaga istorie a omenirii. După un război care a devastat și pustiit Europa, marcându-i memoria cu orori indescriptibile (care au fost comemorate de către țările beligerante, cu respect, cu plecăciune și mândrie națională, la 100 de ani de la evenimente) și după anii postbelici, cu schimbările lor profunde în arhitectura politică a lumii, cu frustrările Păcii de la Versailles, istoria societății moderne, abia ieșită din Marele Război (1914-1918), a intrat în Marea Criză (1929-1933); după un deceniu de refacere și reconstrucții din care nu au lipsit crizele anuale, dar și anii de prosperitate, cu excese și nebunii, economia capitalistă a traversat fazele marelui ciclu economic și a primit loviturile năprasnice ale Marii Crize - crah, criză financiară, criza economică, criza generală –, reclamând reflecții asupra capacității modului de producție capitalist de a asigura societății umane echilibrele, prosperitatea și echitatea socială de care are nevoie, pentru o dezvoltare continuă și armonioasă.

Cititorul se întâlnește în paginile cărții cu propria cercetare a autorilor, în care recursul la istorie are loc, în mod necesar, pentru a fixa evenimentele în cadrul și cronologia lor; nu este o carte de istorie, care ar fi peste puterile autorilor, dar, fără istorie, evenimentele și evoluțiile nu pot fi înțelese, în conținutul, logica și interdependența lor. În timp ce Marele Război a lăsat lumea capitalistă pradă dificultăților economice și sociale, tensiunilor și conflictelor politice latente, în cealaltă parte a lumii, în Estul Europei, revoluția rusă, botezată de recuperatorii ei bolșevici drept „Marea Revoluție din Octombrie”, marca o ruptură în sistemul capitalist mondial și aducea la putere soldați, muncitori și țărani, pentru a construi un regim nou și diferit, în care politicul avea să treacă pe prim-plan - dictatura proletariatului. Un capitol separat este dedicat acestui nou tip de putere, experimentat, pentru prima dată, în fosta Rusie imperială, ai cărei soldați au părăsit frontul în 1917 și, împinși de sărăcie, disperare, dorul de casă și familie, au revenit în grabă și dezordine spre locurile natale, cu pușca într-o mână și cu sticla de votcă

în cealaltă. Cititorul va găsi o analiză a mecanismelor noului tip de orânduire socială, în etapizarea ei postbelică: comunism de război, N.E.P., construirea socialismului, cu cei trei piloni caracteristici: colectivizarea forțată, industrializarea masivă și planificarea centralizată a economiei. În timp ce lumea occidentală se zbătea în sărăcia și violența anilor de mare criză 1929-1933, Uniunea Sovietică ieșise din faza leninistă a istoriei sale și, sub bocancul noului țar, Iosif Vissarionovici Stalin, realiza progrese industriale reale și spectaculoase, care au atras atenția și simpatia unei mari părți a clasei muncitoare din lumea capitalistă. Nutrim convingerea că oferim cititorului posibilitatea de a reconstitui și înțelege mijloacele și căile prin care marxism-leninismul de tip stalinist a transformat Rusia agrară și înapoiată într-un stat puternic, o nouă putere economică, politică și militară, pe harta interbelică a lumii; și, dincolo de cifre și statistici, omul sovietic intra în istorie, cu o nouă conștiință politică, cu încredere și obediență față de Partidul Comunist și tot atâta frică de el, devenind constructor al unei societăți în care interesul colectiv, reprezentat cu autoritate de către stat, prelua locul central, în detrimentul interesului individual, particular, al cetățeanului. Sperăm că materialul documentar oferit, prelucrat și, nu rareori, adnotat cu comentariile noastre, să-i ajute pe cei interesați să mențină în memorie evenimente, fapte și fenomene care nu pot și nu trebuie să fie uitate, sub multiplele lor aspecte, inclusiv unele mai puțin negative.

După o punere față în față a celor două sisteme economice și politice, fundamental diferite, opuse doctrinar și rivale din punct de vedere politic, revenim, într-un capitol distinct, la partea capitalistă a lumii, unde anii 1930 au adus, prin acumulări de criză, tensiuni și frustrări sociale, un nou tip de regim politic, dictatura și fascismul, și un nou tip de economie și de conducere economică: dirijismul economic, în care regăsim fenomene de protecționism, intervenționism statal și centralism, asemănătoare celor din economia socialistă, în speță cea sovietică din acel timp; deosebirea și opoziția au rămas pe planul ideologiei, propagandei și confruntării politice.

Am încercat să documentăm cum imperfecțiunile și frustrările generate de sfârșitul Primului Război Mondial, la care s-au adăugat consecințele crizei generale din 1929-1933, accentuate de politicile economice ale regimurilor de dictatură și completate cu ambițiile revanșarde ale acestora, au grăbit pregătirile pentru un nou război, care s-a experimentat în Spania anilor 1936-1939, pentru a se materializa în cea mai mare conflagrație mondială a tuturor timpurilor și care, depășind în orori, distrugerii și consecințe pe cea precedentă, a reclamat și o nouă etichetare istorică: primul și al doilea război mondial. În acesta din urmă nu doar că s-au confruntat atât marile puteri occidentale între ele, puterile „istorice” (SUA, Anglia, Franța, Marea Britanie și aliații lor) și noile puteri emergente (Germania, Italia, Japonia), dar, pentru prima dată, a avut loc și confruntarea istorică între forțele militare ale unui regim fascist nazist cu cele ale unui regim autoritar comunist; confruntarea germano-sovietică a constituit, dincolo de bătălia pentru „spațiul vital” și supremația etnică germană, și o confruntare, pe viață și pe moarte, chiar la propriu, între ceea ce a dat, mai exacerbat și mai violent, capitalismul interbelic și ceea ce a experimentat, mai agresiv și mai propagandistic, un regim comunist, întruchipat de

Uniunea Sovietică stalinistă. Cartea de față cercetează anii de război 1914-1918, cu înrâuririle lor economice, politice și sociale, și perioada interbelică, cu dezvoltările ei contradictorii și tensiunile ei, care au explodat, începând cu 1939; volumul următor va începe cu anii celui de-al doilea război mondial. Până atunci, urăm cititorilor noștri o lectură plăcută și rămânem deschiși la orice comentariu și dezbateri.

Autorii